

Razni zapiski.

† **Dr. Ivan Geršak.** V Ormožu je umrl 24. februarja v 73. letu svoje starosti notar dr. I. Geršak, ki si je svoječasno pridobil mnogo zaslug za narodno in gospodarsko probujo Slovencev ormoškega okraja. Ko je bil odvetniški kandidat v Ptuj, se je l. 1871. potegoval za docenturo na graškem vseučilišču, kjer bi bil predaval civilnopravni red, menično in trgovsko pravo. To slovensko docenturo je onemogočil državni zbor in dr. Geršak je dobil istega leta notarijat v Ormožu, kjer je ustanovil posojilnico, politično društvo „Sloga“, Vinorejsko društvo in Kletarsko društvo. V mlajših letih je bil tudi delaven na slovstvenem polju. V Gradcu je izdajal „Čitav-nico. Podučivni listi za slovenski narod“ (1865), ki je bila prva naša znanstvena revija; sodeloval je pri Matičnem „Slovenskem Štajerju“, pisal je strokovne in po-litične članke posebno v štajerskih listih. Ob petindvajsetletnici Ormoške posojilnice in tridesetletnici svojega notarijata je izdal „Ormoške spomine“ (1902), v katerih nam opisuje uspehe in neuspehe svojega delovanja. Š.

K potopisu češkega pesnika Máche (gl. „Lj. Zvon“ 1911 str. 164). Dne 31. avgusta sta „šla počasi“ potnika Mácha in Strobach po Črnem grabnu. Srečavali so ju „ljudje z božje poti“, pravzaprav ljudje gredoči na božjo pot na Limbarsko goro k Sv. Valentinu, kjer je vsako leto na sv. Tilna dan t. j. dne 1. septembra shod. Potem so beležke: „Brali. Vrata na meji („Brána na pomezi“, kakšna?...) Substrarunt animos. Immortalis memoria.“ Kakšna vrata? je vprašal g. dr. Vinko Zupan, poročevalec o tem zanimivem potopisu. To so bila slavoločna vrata — ljudje so jim rekali „transport“ (spakedranka iz nemške besede „Triumphforte“); postavili so jih kranjski deželni stanovi Pod zidom poleg Trojan blizu doma posestnika Kralja leta 1728. z napisi v latinskem jeziku, ki sta jih „brala“ potnika. Zgrajena so bila iz rezanega vrhniškega kamena. Tedaj se je dne 22. septembra skozi nje vračal iz Ljubljane od dedne poklonitve cesar Karol IV. Tu ob meji so se za slovo še enkrat poklonili („substrarunt animos“) kranjski velikaši svojemu vladarju. Slavolok je kakor „immortalis memoria“ te poklonitve prebil poldrugo stotino let. Popravljen je bil „transport“ leta 1844., ko je cesar Ferdinand preko Trojan potoval v Ljubljano. Zob časa se je zasajal vanj čezdalje bolj. Leta 1856. je prof. Valentin Konšek zaman opozarjal v tedanjem zgodovinskem društvu, da se slavoločna zgradba ruši in da bi bilo treba kaj ukreniti za njeno ohranitev. Ker se je bilo bati nesreče, je ukazala vlada, da naj se podere. Za od-stranitev „transporta“ je bila izklicna cena 200 gld., a na dražbi so jo znižali na 56 gld., kolikor je ponudil za to delo Kralj Izpod zida. Bilo je to leta 1877. Ko je podpisani služboval v tem kraju, so se nahajali ob Kraljevi hiši še nekateri kosi plošč z napisi — zadnji ostanki nekdanje „bráne na pomezi“. I. Vrhovnik.

Štiridesetletnica Ottovega založništva v Pragi. — Češki založnik Jan Otto je danes predsednik Živnostenske banke, odlikovan je z zaslužnim križcem, ima odlična mesta v raznih čeških kulturnih in gospodarskih društvih — in k vsem tem častem ga je dvignilo njegovo založništvo, ki obhaja letos svojo štiridesetletnico. Danes je Ottovo založništvo največji književni zavod na Češkem, ki ima filijalke po mnogih čeških mestih in tudi na Dunaju.

Pred par leti so Čehi obhajali stoletnico svojega Krameriusa, prvega češkega knjigarja nove dobe, sovrstnika našega Vodnika.

Domača knjiga je bila cenjena, ko se je zopet prikazala; toda pozneje je manjkalo podjetnih založnikov. Ob času narodnega probujenja so morali pisatelji pogosto pri nemških založnikih iskati pomoči, prav tako kakor pri nas. Šele v petdesetih letih si je opomogel v Kraljevem Gradcu J. H. Pospíšil do večjega založništva in je izdajal dela narodnih pisateljev. Imel je filijalko tudi v Pragi. Razmere so se v šestdesetih letih mnogo izboljšale in Pospíšilovo filijalko je razširil J. L. Kober, ki je mogel izdati celo Riegerjev Naučni slovník. L. 1871. dne 1. marca je prevzel podjetje J. Otto, ki je postal Pospíšilov zet. Po večletni praksi v raznih knjigarnah je videl, da je treba združiti moči in organizirati češki književni trg. Prišel je o pravem času, kajti ravno kar je nastopila plodovita generacija, ki je potrebovala podjetnega založnika.

Otto je takoj razvil vso svojo agilnost in se je ravnal po pravilu, da je treba knjig in revij za narod. Začel je izdajati „Osvěta lidu“ (Prosveta ljudstva), „Laciná knihovna“ (Poceni knjižnica), „Slovanský Kalendař“, „Paleček“ (šaljiv list). V treh letih je založništvo tako narastlo, da se je moralo preseliti (1874), deset let pozneje (1883) je imelo že 150 oseb zaposlenih in se je moralo zopet preseliti in sicer v svoje dosedanje prostore na Karlovem trgu. Vsi češki pisatelji so našli pri Ottu svojega založnika in podpornika. Leta 1899. je „Grafická družba Unie“ prevzela tiskarno, Otto pa si je pridržal le založništvo. V založništvu je zaposlenih čez sto oseb. — Težko je popisati delo, ki ga je izvršilo to založništvo v 40 letih; omenimo le nekaj važnejših del, zbirk in listov. „Laciná knihovna národní“ (235 zvezkov), „Salonní biblioteka“ (120 zvezkov), „Ženská biblioteka“, „Ruská knihovna“ (55 zv.), „Anglická knihovna“ (38 zv.), „Knihovna Besed lidu“ (120 zv.), „Knihovna Lumira“ (15 zv.), posebno važna pa je „Světová knihovna“ (871 zv. v zmyslu Reclam Bibl.). V teh zbirkah je pravi zaklad domače in tuje literature. Poleg tega je izdal Otto zbrane spise: Vrchlického (doslej 64 zvezkov), Jiraska (36 zv.), Sládka (30 zv.), Karoline Svetle (30 zv.), Arbese (29 zv.), A. Heyduka (50 zv.), J. Heritesa (7 zv.), Dr. J. Wintra (Mistr Campanus), Gabr. Preissove (celo delo bo obsegalo 20 zv.), Izmed listov omenimo: Zlatá Praha, Lumir, Světozor in Besedy lidu. Češki potovalci Vraz, Kořenovský in dr. so našli tu založništvo za svoja obširna dela. Poleg tega je skrbel Otto za izdajo krasnih del in albumov: Maroldov album, Brožíkov album in nešteto reprodukcij čeških del. Važno delo je „Čechy“, popis češke zemlje, v štirih velikih zvezkih. Pri Ottu so izšla tudi znanstvena dela: Tomek, Durdik, Heyrovský, Jireček, Kaizl, Fiedler itd. Krasna „zbirka předavání in razprav“, namenjena popularizaciji vede, je dosegla že 50 zvezkov. Izšli so tudi razni učni pomočki, slovnice in slovarji raznih jezikov, tudi slovenski. Zdaj izhaja pri Ottu osem listov tednikov, izšlo je čez 3000 knjig. Vrhunec pa je dosegel Ottov zavod s svojim slovníkom, ki obsega 28 debelih zvezkov. „Ottův slovník náučný“ je prava češka enciklopedija, ki presega po svoji temeljitosti skoraj vse konverzarijske leksike. Vsi češki učenjaki so sodelovali, 25 let dela je zahteval ta slovník in lansko leto je bil dokončan. In zopet je razumela češka javnost svojo dolžnost. V vsaki boljši družini najdeš ta „Slovník“.

Knjiga je nositeljica kulture in izdaja jo založništvo. Zato je založništvo kulturni faktor prve vrste, ki posreduje med publiko in pisatelji. Ottov zavod se je zavedal svoje naloge, zavedalo se je tega tudi občinstvo — in v tem leži uspeh. Spominjamo se tega jubileja, ker ima mnogo poučnega tudi za nas.

Dr. I. Lah.